

סמינר לימודי במרוקו - 2023

מהרי האטלס ועד לערי האוקיינוס האטלנטי

חברי עמותה יקרים,

הסמינר במרוקו משלב מרכיבים חדשים ומרתקים במבט על תולדות יהדות מרוקו. נעמוד על שורשיה המוטבעים עמוק במרקם החברתי והחינוכי של הממלכה. במסע זה נכיר מעבר לביקור באתרים ההיסטוריים, מפגשים המלמדים על מורשתה המפוארת של יהדות זו.

ממלכת מרוקו הנה היחידה בעולם הערבי המקיימת בקזבלנקה מוזיאון יהדותה בו נבקר. יתרה מזו, זו המדינה היחידה בעולם המלמדת במערכת החינוך הממלכתית שלה על תולדות יהדות מרוקו ומרחיבה בנושאים כגון, ההגות היהודית המרוקאית, המשפט העברי במרוקו, אורחותיה של הקהילה ועוד.

יהדות מרוקו עולה לארץ מתוך בחירה ולא רדיפה. בשנות ה-60, מגדירים נציגי המוסד מציאותה של הקהילה "בפריחה של תור הזהב". היא מאורגנת ברשת ענפה של בתי ספר של "אוצר התורה" ושל Alliance Israélite Universelle (כל ישראל חברים) בערים המרכזיות המחדירים תרבות צרפתית לקהילה היהודית.

ממשלת ישראל מחליטה כי עלייתם של 285 אלף היהודים חיונית ובכל מחיר לקיומה של המדינה צעירה. במהפך זה, מסתיים למעשה הפרק היסטורי של יהודי מרוקו, אשר הגיעו לחופיה בתקופה הפניקית (מתוך מחקר של ה-Quai D'Orsay, משרד החוץ הצרפתי)

ממלכת מרוקו, בשמה הרשמי: المملكة المغربية, ממלכת המערב, שוכנת בקצה הצפון מערבי של יבשת אפריקה. מהתקופה הקדומה ביותר, היא מיושבת על ידי אוכלוסיות אמזיגיות (הברברים).

באותה תקופה, המלך שלמה בונה את בית המקדש בעצי ארזים וברושים שרכש מהפניקים: "וַיְהִי חִירוֹם נָתַן לְשֹׁלֵמָה עֲצֵי אֲרָזִים וְעֲצֵי בְרוֹשִׁים, כָּל-חֶפְצוֹ" (מלכים א', ה', כ"ד). העברית והפניקית שפות קרובות של עמים שכנים (צידון, צור וצפון ארץ ישראל). עמים רבים תרמו לעושרה התרבותי של מרוקו: הכירו אותה והשתלטו על שטחיה: הפיניקים, הקרתגיים, הרומיים, הוונדלים, הביזנטיים והערבים משנת 703 לספירה.

מרוקו הינה ארץ רבת פנים: עשירה בערים עתיקות, מציעה חוויה קולינרית עשירה, שווקים ססגוניים וטבע עשיר. תושביה של מרוקו הם אנשים מסבירי פנים ומכניסי אורחים, באווירה חמה וידידותית. זוהי ארץ שופעת פולקלור עם מספרי סיפורים, מוזיקה אנדלוסית וריקודים ססגוניים. בביקורנו זה נעמיק גם בידעה והכרת האזור בהקשרים הגיאופוליטיים וההיסטוריים

עובד מדינה יקר, ענייך והעשרתך בהכרת תולדות עמנו ומפגש עם עמיתים בתרבויות עולם שונות ומגוונות מנחים אותנו במבנה התוכניות הקיימות עבורך ובהישג ידך. אנו עושים למענך בהערכה ובהוקרה לתרומתך בשירות הציבורי בישראל.

בברכת הדרך ובהצלחה
העמותה לקידום מודעות חברתית

רחוב היצירה 3, קומה 5 (בית ש.א.פ) רמת-גן 5252141

טלפון: 03-9551333 פקס: 03-9551346

תכנית הסמינר הלימודי במרוקו

יום 1: תל אביב – העיר האדומה – מרקש

נצא מנמל התעופה בן גוריון לטיסה ישירה למרקש שבמרוקו. לאחר הנחיתה וסידורים פורמליים בשדה התעופה המקומי, נתחיל בסיור פנורמי להיכרות ראשונה עם העיר מרקש שצ'רצ'יל כינה "מרקש אהובתי". עם תחילת הנסיעה לכיוון העיר ניחשף לראשונה ליופייה של העיר, ולנגדיות בין חדש לבין ישן, בין מסורת לקדמה.

נלמד על הפנינה אשר לרגלי הרי האטלס הגבוה, מרקש (Marrakech), עיר המוקפת דקלים נקראת העיר האדומה בשל בתיה מהטיט האדום; נבקר בגני מסגד הכותוביה (ניתן לה השם כותוביה, על היותה ממוקמת ברחוב בו סחרו בכתבים וספרים). זה המבנה הגבוה ביותר בעיר העתיקה; כמו כן נזכה לביקור בגני ובריכת המנרה, מאגר להשקיה שבעבר שימש גם לאימון החיילים בשחייה. לאחר התרשמות ראשונית מהעיר המרהיבה נמשיך למלון בעיר. לינה במרקש.

יום 2: לימוד על העיר מרקש - מבוא על מערכת השלטון בממלכה

לאחר ארוחת הבוקר נלמד על מבנה המשטר בממלכה - שיטת הממשל המבוססת על מונרכיה חוקתית. יש להצטייד בכלי כתיבה ורישום לקראת יום הסיור המקצועי. במהלך הסיור, יועברו נתונים כלליים לגבי מוסדות השלטון במרוקו ואתרים מרכזיים של יהדות מרוקו. נדון במבנה מקום העבודה, מנגנוני, תקינה וכדומה - סיור והעמקת ההכרות עם הנושא. נקיים מפגש עם נציגי ממשל -

מסקנות והשוואה - השירות הציבורי בישראל מול השירות הציבורי במרוקו, נלמד כיצד משפיע הממשל על השירות הציבורי ובמה הוא שונה מהשירות הציבורי בישראל. שיטת הממשל מבוססת על המלוכה העוברת בירושה ולצדה שני בתי מחוקקים וממשלה, העומד בראשה והשרים בממשלה ממונים על ידי המלך לאחר בחירות עממיות. מבחינה מנהלית מרוקו מחולקת ל- 15 מחוזות. ואלה מחולקים ל- 65 אזורים מנהליים.

בראש כל מחוז עומד מושל שהוא גם חבר פרלמנט. על מקומו וחשיבותו של המלך, על הסגידה וההערצה למוסד המלוכה במרוקו ניתן ללמוד מכתובות הענק במקומות שונים על מדרוני ההרים. הכתובת "אלוהים המדינה והמלך" מופיעה רחבי הארץ באופן שלא ניתן להחמצה על ידי המבקרים במרוקו.

לאחר ארוחת הערב במרקש נצא למופע "הפנטזיה של עלי" לאירוח מרוקאי במופע ריקודים, שירה ואקרובטיקה בדהירה על סוסים ויריות באוויר.

יום 3: כלכלת מרוקו - אסואירה (מוגדור) – מורשת עם ישראל

טקס יזכור בבית דקירה לכבוד רבני ומנהיגי יהדות מרוקו לדורותיהם

לאחר ארוחת הבוקר נלמד על כלכלת מרוקו - קביעת רמת הפיתוח של מדינות העולם מתבססת על מספר רב של מדדים דמוגרפיים, כלכליים, חברתיים ותרבותיים, באמצעותם ניתן ללמוד על המצב הכלכלי ורמת החיים במדינה. נצא בנסיעה לכיוון חוף האוקיינוס האטלנטי ונעצור לביקור בתאגיד נשים שיתופי לייצור שמן ארגון, בו נראה את תהליך הפקתו.

עם הגעתנו לאיסאווירה, נעסוק בהיסטוריה העשירה של יהדות מרוקו. יהודים הגיעו למרוקו לראשונה מהתקופה הפניקית, לפני כשלושת אלפים שנה. קימות עדויות ותעודות המעידות על המצאותם יהודים שסחרו עם הרומאים מתחילת המאה ה-4 לפני הספירה. על פי המסורת בני ישראל היגרו למרוקו אחרי חורבן בית ראשון בשנת 586 לפני הספירה, והקימו שני יישובים, הראשונים שהיו מרכזים חשובים של מסחר בזהב ובמלח האחד "סלה (Sale)" ליד רבאט (עיר הבירה של מרוקו היום) והישוב השני "איפראן".

נסייר בנמל איסווירה. נמשיך לכיוון הסמטאות של העיר העתיקה. נבקר במוזיאון היהדות הממוקם בבית כנסת מפואר "בית דקירה" (בית הזיכרון) משם נמשיך אל הסקאלה ("מצודה") – אשר נבנתה על ידי הפורטוגזים ובה מוצבים התותחים של העיר. נגיע אל ביתו של הרב פינטו המשמש גם כבית כנסת ונעלה על קברו.

בתום הסיור נשוב למלוננו לארוחת ערב ולילה נוסף במרקש.

יום 4: מרקש - קזבלנקה – העיר הלבנה – הגיאופוליטיקה האזורית

רחוב היצירה 3, קומה 5 (בית ש.א.פ.) רמת-גן 5252141

לאחר ארוחת הבוקר ועזיבת המלון נצא לכיוון קזבלנקה – העיר הגדולה במרוקו והשניה בגודלה באפריקה, מעל 7 מיליון תושבים. קזבלנקה -בערבית דאר אל-בידא, ממוקמת במערב מרוקו לחופי האוקיינוס האטלנטי. כמו כן, זב הנמל העיקרי של הממלכה. העיר נחשבת למרכז הכלכלי של מרוקו. נלמד על הסוגיות הגאו-פוליטיות של אזור המגרב ועל עליית האסלם, חדירתו לספרד דרך מעבר גיברלטר והבלקן. מיצר גיברלטר משמש כניסה לים התיכון ויציאה לאוקיאנוס האטלנטי ברצועת מים צרה המפרידה בין אירופה לאפריקה.

מאבקים בין אלג'יריה למרוקו הביאו ניתוק יחסים וסגירת גבול בין המדינות. אלג'יריה בחרה בחירה פוליטית להיות חלק מהעולם הבלתי מזדהה. אמוץ מודרניזציה – מאבק על משאבים.

עם הגעתנו לעיר קזבלנקה (Casablanca), בירתה המסחרית והכלכלית של מרוקו, המשקפת גרסה ליברלית של האיסלאם. עם כניסתנו, נצפה במסגד חסן השני, השלישי בגודלו בעולם המוסלמי. נבקר בטיילת המפורסמת של קזבלנקה ונמשיך לביקור בבית הכנסת המפואר "בית אל". נבקר בכיכר מוחמד ה-5, המרכז המנהלי של העיר. נשוטט ברובע אל-חאבוס בין בתי קפה והעוגיות, אזור הקניות, והאדריכלות המיוחדת.

נסעד ארוחת ערב ונלון בקזבלנקה.

יום 5: רבט – בירת מרוקו – פס (Fès) ויחסי ישראל- מרוקו

לאחר ארוחת הבוקר נעסוק ביחסי ישראל מרוקו - מדינת ישראל נהלה מאז הקמתה, לאורך השניים דיפלומטיה חשאית ונחבית עם מרוקו, באמצעות מערכת הבטחון והמוסד על מנת להשיג דריסת רגל והשפעה במטרה לחזק את הכוחות המתונים בצפון אפריקה ולסייע במאבק נגד הטרור הבינ"ל. עם קום המדינה, מרוקו היתה מדינת חסות צרפתית עד 1956 (קבלת עצמאותה). גורמי העליה היו בקשרים המשכיים עם בית המלוכה המרוקני, כאשר מטרת-העל הייתה העלאת יהדות מרוקו לישראל (בילתה ציין בן גוריון, לא תשרוד מדינת היהודים בראשיתה).

הכרת ארה"ב בזכויות מרוקו בסהרה המערבית העלתה את רמת היחסים הדיפלומטיים בין ישראל למרוקו ולהיערכות מחדש לפתיחת שגרירויות רשמיות. (אחרי פתיחת השגרירות ב-1995 – נסגרת בשנת 2000). מרוקו מחויבת לשלום וחופש פולחן דתי לכל. מרוקו שמשה כעמוד תווך בשלום עם מצרים וממשיכה לסייע בהשגת שלום בין מדינת ישראל לעולם הערבי.

עם עזיבת המלון, ניסע לאורך כביש החוף לבירתה הרשמית של הממלכה, רבט (Rabat). נבקר ברחבת ארמון המלך ונתרשם מפאר המבואות לארמון. נבקר במוזוליאום המלכים שעוטר בידי מיטב אמני מרוקו, בו טמונים המלך מוחמד ה-5, המכונה "אבי האומה" ומשחרר מרוקו מהכיבוש הצרפתי, ובנו חסן ה-2, מעצבה של מרוקו המודרנית. נצפה בשרידי המסגד העתיק "טור חסן" שנועד להיבנות כמסגד הגדול בעולם.

נבקר בקסבה אל-אודייה מצודה מהמאה ה-12 שבתוך "המדינה" (העיר העתיקה), ובה שכן ארמון הסולטאן איסמעיל; נעלה על חומות הרובע העתיק ונצפה בעיר סאלה (Sale), השוכנת מעברו השני של נהר הבורג' המפריד ביניהן. בתום סיורנו, נצא את העיר, נחצה את המישורים הפוריים של מערב מרוקו בנסיעה לכיוון העיר פס (Fès), לאחר ארוחת הערב במלון, נצא למופע פולקלור הכולל שחזור של טקס חינה מרוקאית מסורתית. לינה בעיר פס (Fès).

יום 6: פס – סיור עומק רוחני ומפגש עם בעלי המלאכה

נקדיש היום הזה לעיר פס, בירתה הראשונה של ממלכת מרוקו; וכן בירתה הדתית וליבה הסימלי ואף מרכז הרוחני של צפון אפריקה, בה מיוצרת עיקר אמנות מרוקו. נתחיל בתצפית על העיר המרשימה ועל אוניברסיטת אל-קרוויין, جامعة القرويين (Al Quaraouiyine) אשר נוסדה ב-859 ונחשבת על ידי UNESCO כאוניברסיטה הוותיקה ביותר בעולם ושעודה פעילה. למדו בה האפיפיור סילבסטר השני, וגדולי ההוגים ומגבשי ההלכה - הרמב"ם (ביתו שוכן מול המוסד). נמשיך לשעון המים העתיק המפורסם, התלוי על הבית בו התגורר הרמב"ם. נבקר במבנה עתיק ומרשים - מדרסת אבו-ענניה, המדגים בצורה הטובה ביותר את האדריכלות האיסלאמית הייחודית למרוקו.

נמשיך ל"מלאח"- הרובע היהודי, נבקר בבית הכנסת אבן דנאן העומד על תילו 600 שנה, ובבית הקברות היהודי בו נשמע את סיפורה ההרואי של ללה סוליקה, אשר החליטה למות על קידוש השם ולא להינשא למוסלמי. נסייר בסמטאות המדינה, העיר העתיקה הגדולה בעולם, שברובן אין כניסה לכלי רכב.

נתרשם מהמולת השווקים ובתי המלאכה, נבקר במרכז קדרות ופסיפס בו מפיקים ומייצרים קרמיקה לעולם כולו. וכן במרכז הטוויה והאריגה ונתנסה בתלבושות המסורתיות והמצנפות. נבקר במרכז העורות שהפך לאחד מסמלי העיר, ונראה כיצד צובעים בבורות את העורות בצבעים טבעיים, בידיים וברגליים. וכן בבית מלאכה לנחושת ונראה כיצד רוקעים במתכות; נסיים בשער ארמון המלך שנקרע בברונזה.

בערב נסעד ונלון בפס.

יום 7: פס – איפראן – אפור

עם בוקר נעזוב את העיר פס ונרד דרומה לארץ הארזים אשר באטלס התיכון. נגיע לאיפראן, עיר, אשר נוסדה בראשיתה על ידי יהודים ושמשה כאתר הנופש והקיט של מלך מרוקו ושל הנוער היהודי (תנועת הצופים ובמסווה התנועות הציוניות). העיר מזכירה אזור האלפים בשוויץ. נסייר מסביב לאגם (בהתאם לעונה) ובמדרחוב של עיירת הנופש.

בהמשך נמשיך בנסיעה לאפורר שם נסעד ארוחת ערב ונלון.

יום 8: אפור - עמק האוריקה; מרקש ← תל אביב

לאחר ארוחת הבוקר ועזיבת המלון, ניסע דרומה לעבר מפלי האוזוד, הנחשבים לגבוהים במרוקו כ-100 מטר גובהם. באזור המפלים נערוך סיור רגלי קצר, נתרשם מעוצמתם של המפלים הנשפכים בעוצמה לבריכה טבעית נמשיך אל עמק האוריקה (Ourika), ממנו נשקפים הרי האטלס הגבוהים וביניהם הפסגה הגבוהה ביותר במרוקו - הר הטובאקל

נבקר בחלק מכפרי עמק האוריקה – איזור ירוק עד ומיוער. נבקר בביתם של ברברים, שהינם התושבים המקוריים של מרוקו ונלמד על אורחות חייהם. נבקר בביתו של "בנלחנש", סביבו נקשרו אגדות, שהפכו את המקום למוקד עלייה לרגל לבני כל הדתות, נמשיך לאורך העמק השופע בבוסתנים, טרסות ועצי פרי נשירים.

בהתאם לשעת הטיסה ניסע לשדה התעופה הבינלאומי של מרקש לטיסה לתל אביב

עד כאן עיקרי הסמינר במרוקו – בברכת הדרך